

УДК 327

Зіткнення інтересів провідних держав світу в Арктичному регіоні

Н.О. ЯШНА

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпропетровськ,
E-mail: Nata.dnepr@mail.ru**Авторське резюме**

Статтю присвячено аналізу сучасного політичного становища в Арктичному регіоні. У сучасному світі спостерігається активне формування нового геополітичного простору зі своєю регіональною політикою, населенням та культурою – Арктики. Освоєння цієї території провідними державами світу спричиняє посилення конфліктності в даному регіоні. У представленій статті автором розглядається політика Канади, США, Норвегії, Данії та Російської Федерації у контексті виокремлення питань, пов'язаних зі зіткненням інтересів у регіоні та визначенням напрямків подальшої співпраці у формуванні спільної, збалансованої політики міжнародного співробітництва зі сторони провідних держав світу.

У статті наголошується, що актуальність даного питання обумовлена тим, що глобальне потепління, яке надає можливість для видобутку енергоносіїв та розвитку нових транспортних шляхів, а також невідомість правового статусу Арктики приводить до посилення конфліктів у даному регіоні. Ці фактори спричиняють зазіхання й інших держав та організацій на освоєння даної території. Окрім приарктичних держав, серед яких Швеція, Фінляндія, Ісландія, Канада, США, Норвегія, Данія та Росія амбіції проявляють також Китай та ЄС.

Ключові слова: зіткнення інтересів, конфлікт, Арктика, правовий статус, глобальне потепління, ресурси, міжнародне співробітництво.

The clash of interests of the leading world states in the Arctic region

N.O. YASHNA

The Oles Honchar Dnepropetrovsk national university, Dnepropetrovsk, Ukraine,
E-mail: Nata.dnepr@mail.ru**Abstract**

The article is devoted to the analysis of the current political situation in the Arctic region. In the modern world there is an active formation of a new geopolitical area with its own regional policy, population and culture – the Arctic. The development of this territory by the leading countries of the world causes the gain of conflicts in this region. In the presented article the author examines the politics of Canada, US, Norway, Denmark and the Russian Federation in the context of the separation of issues related to the clash of interests in the region and to the identification of areas for further cooperation in the formation of a joint, balanced policy of international cooperation from the side of the leading countries in the world.

In the article there is emphasized that the relevance of this issue is caused by global warming, which provides opportunities for energy production and the development of new transport routes and also the uncertainty of the legal status of the Arctic leads to strengthening of the conflicts in this region. These factors lead to encroachment of other countries and organizations on mastering of this area. Except the Arctic countries, including Sweden, Finland, Iceland, Canada, the USA, Norway, Denmark and Russia ambitions also demonstrate China and the EU.

Key words: clash of interests, conflict, the Arctic, legal status, global warming, resources, international cooperation.

Постановка проблеми. Арктика на сьогоднішній день являє собою соціально-економічний, соціокультурний, етнічний та геополітичний простір навколо Північного полюса, виступає об'єктом управління приарктичних держав та предметом регулювання міжнародного права. В арктичному регіоні розташовані вісім держав – Росія, США, Канада, Данія, Норвегія, Швеція, Фінляндія, Ісландія. Приарктичними виступають держави, території яких безпосередньо прилягають до Арктики. Серед них провідну роль відіграють Канада, США, Данія, Норвегія та Росія.

У сучасній Арктиці формується одна з найскладніших геополітичних ситуацій у світі. Спільний простір приарктичних держав, що

формується у єдиний Арктичний регіон, має колосальні запаси природних ресурсів та унікальне географічне положення на шляху розвитку нових транспортних шляхів. Усе це підвищує геополітичне значення регіону та призводить до зіткнення інтересів провідних держав світу, що проявляється у політичному протистоянні та загостренні конфліктів між країнами.

Підвищений інтерес з боку країн до Арктики почав зароджуватися завдяки глобальному потеплінню у світі. Це сприяє тому, що води регіону можуть бути вільні від льоду від одного місяця до майже усього літнього періоду. Перед країнами відкриваються нові перспективи та можливості, а поряд з ними і суперництво за доступ до ресурсів Арктичного регіону. Конкурен-

ція з кожним днем набирає обертів. Міжнародна суперечка за право розробки корисних копалин, що знаходяться на арктичному дні, того ж газу та нафти, посилює політичну конфронтацію.

Все більше країн хочуть брати участь у питаннях, пов'язаних із використанням багатств цього регіону. На сьогодні велика кількість держав бажають вступити до лав Арктичної Ради та приєднатися до вирішення питань, пов'язаних з розподілом території та ресурсів. Таким чином, Арктика стає однією з центральних тем великої глобальної політики, яка привертає увагу не лише новими можливостями, а й проблемами пов'язаними зі зіткненням інтересів провідних держав світу в цьому регіоні.

Аналіз досліджень і публікацій. Безперечно, що сучасна ситуація в Арктичному регіоні приваблює увагу багатьох наукових дослідників. Арктика в XX-XXI ст. стала ближчою до людей. Багато вчених дослідили питання пов'язані з географічним положенням та кліматом, Північним Льодовитим океаном, історією освоєння холодних льодових просторів Арктики. Виявлені вуглеводні ресурси, що потенційно мають глобальну значимість для всього людського соціуму. Вже давно освоєні арктичні трансконтинентальні маршрути морями та повітрям. Проведені наукові дослідження поверхні Північного полюса та дна Північного Льодовитого океану [7].

Питання геополітичної ситуації в Арктичному регіоні на початку XXI ст. розглядаються багатьма науковцями, однак, ця тема ще недостатньо досліджена. Серед фахівців з даного питання слід відзначити директора Російського інституту управління та регіонології, доктора історичних наук, професора ПГУ ім. М.В. Ломоносова Ю.Ф. Лукіна. У своїх багатьох дослідженнях, присвячених політиці Росії та багатьох країн світу в Арктиці, професор аналізує саме геополітичний розклад багатополарних політичних сил в регіоні. Зокрема, у статті «Арктическая солидарность» Ю.Ф. Лукін вводить нове поняття арктичної солідарності та пропонує створення нової геополітичної структури – Міжнародного арктичного союзу «Арктик-XXI». На думку професора, ця організація повинна бути створена з ціллю забезпечення безпеки та мирної реалізації глобальних проєктів провідними державами світу у регіоні [6, с. 14].

Актуальними у цьому контексті є також дослідження Баранніка А. та Вознюка І. У своїй спільній статті науковці розглядали Арктику як важливий геостратегічний регіон зіткнення інтересів провідних зарубіжних країн світу та прийшли до висновку, що на сьогоднішній день активізуються як офіційна зовнішня політика, так і неофіційні дії держав в Арктичному регіоні. Спільні питання можливо буде вирішити лише завдяки реалізації міжнародного законодавства та приєднання ряду держав до Конвенції ООН з морського права 1982 року [1].

Важливим джерелом інформації є не лише огляд наявних публікацій багатьох років по арктичній проблематиці. Актуальним є й аналіз сучасних джерел, у тому числі надрукованих в ЗМІ та Інтернеті [3;10]. Приділяється також увага розгляду основного документа, що регулює правові відносини країн в Арктичному регіоні – Конвенції ООН з морського права 1982 року [5].

Слід відзначити, що розвиток геополітичного протистояння в Арктичному регіоні породжує все більше конфліктів між провідними державами світу, а тому потребує подальшого дослідження та роз'яснення.

Мета дослідження. Аналіз ситуації в Арктиці у зв'язку зі зростанням геополітичних інтересів провідних держав світу в цьому регіоні, вивчення можливості формування збалансованої політики міжнародного співробітництва в Арктичному регіоні з боку приарктичних держав та країн, що територіально не пов'язані з ним.

Виклад основного матеріалу. Лише чверть століття тому Північний Льодовитий океан був вкритий льодом упродовж цілого року. Це була справжня неприступна пустеля, яку люди рідко наважувалися підкорювати. Сьогодні, коли наслідки глобального потепління вдвічі більше відчутні на просторах Крайньої Півночі, більша частина океану – це відкрита вода влітку. І лише взимку океан вкривається льодом. Ці несподівані зміни радикально змінили майбутнє Арктики, а особливо восьми приарктичних країн і деяких корінних народів, які проживають навколо неї. На сьогодні є домовленості стосовно співробітництва в галузі видобутку нафти, газу та мінеральних родовищ регіону, а також щодо розвитку рибальства.

З кожним днем зростає кількість держав, які готові кинути виклик суровій Арктиці з надією на майбутні високі доходи та можливості. Регіон стає об'єктом боротьби цілого ряду країн. Це зумовлює виникнення політичних суперечок та зростання напруженості у відносинах між зацікавленими сторонами. Основною ж проблемою для всіх держав є те, що на сьогодні й досі не сформовано дієвого правового механізму регулювання відносин для вирішення конфліктних питань в Арктичному регіоні.

Визначимо так зване ближнє та дальнє коло цих країн:

1) Історично Арктику контролюють США, Канада та Росія. До ближнього кола, окрім цих держав, входять ще п'ять приарктичних країн – Данія, Норвегія, Швеція, Фінляндія та Ісландія. Усі разом вони є постійними учасниками Арктичної ради, яка розпочала свою діяльність ще у 1996 році з ціллю захисту унікальної природи Північної полярної зони. Сьогодні саме вони ініціюють головні суперечки відносно того, кому та яка частина Північного Льодовитого океану повинна належати.

2) До середнього кола віднесемо країни Єв-

ропейського Союзу, такі як Німеччина, Іспанія, Франція та ряд інших, які мають статус спостерігачів з моменту заснування Арктичної ради у 1996 році.

3) Ще чотирнадцять країн, які не мають виходу до Арктики, однак бажають здобути рівні права в освоєнні цього регіону, тому подали заявки на отримання статусу спостерігача. Ці країни можна віднести до дальнього кола. Серед них явні амбіції проявляє Китай. Однак, чим далі розташовані країни, тим обережніше Арктична рада приймає рішення щодо розширення її складу новими членами [10].

Арктика відкриває нові економічні можливості перед країнами, які готові до її освоєння. Існує досить велика кількість чинників, якими зацікавлені держави у даному регіоні. Тому невпинно зростає кількість бажаючих країн скористатися її багатствами.

Відмітимо наступне:

- багатства надр. Сьогодні вже відомо, що ресурси Арктики величезні і різноманітні. Вважається, що на дні Північного Льодовитого океану знаходиться майже 20 відсотків загальносвітових запасів нафти і 30 відсотків запасів газу [10];

- стратегічно вигідне торгове розташування. В Арктиці є великий потенціал щодо транзитивних можливостей, з часом тут може пройти один з найважливіших світових морських транспортних шляхів, що дозволить скоротити вартість і тривалість перевезень між трьома основними центрами світової економіки – Європою, Північною Америкою і Східною Азією. А це може принести чималі прибутки;

- рибальство. У зв'язку з таненням льоду в Арктиці, Північний Льодовитий океан стає доступним для промислового рибальства. Провідні держави вже незабаром зможуть відправити туди свої рибальські траулери;

- туризм. Поки він знаходиться у зародковому стані. Любителі екзотики, безперечно, гідно оцінять сувору північну красу і чарівність цього краю. Однак для того, щоб інвестори почали вкладати капітал у розвиток туризму цього регіону, видобуток корисних копалин повинен стати для них рентабельним, а інвестиційні ризики невисокими.

Арктичний регіон має велике геополітичне значення, що обумовлено підвищеною увагою з боку приарктичних держав відносно ефективного освоєння шельфів, зовнішні кордони яких дотепер чітко не визначені. Відсутність міжнародних правових документів та невирішеність багатьох проблем ведуть до процесу інтернаціоналізації Арктики, таким чином порушуючи національні інтереси приарктичних держав. Робляться численні спроби зі сторони різних держав щодо посилення своєї політичної та економічної присутності в Арктиці, а також висловлюється готовність до розробки нових родовищ в умовах виснаження ресурсів [9, с. 147].

Кліматичні зміни у світі загрожують призвести до геополітичної кризи в Арктиці. Зіткнення інтересів між зацікавленими у розвитку регіону державами неминуче. Першочергово розглянемо політику уряду США та її дії спрямовані безпосередньо на вирішення нагального питання – арктичної кризи. Уряд цієї країни приділяє підвищену увагу перспективам освоєння Арктики і схиляється у бік вироблення стратегії, спрямованої на здобуття домінуючих позицій в цьому регіоні. З одного боку, це означає посилення політичної, економічної та військової активності Сполучених Штатів в Арктиці, а з іншого – пошук можливостей для надання вирішального впливу на діяльність інших країн у регіоні [1, с.3].

Особливістю підходу до проблеми національного освоєння Арктики та міжнародного співробітництва у цій галузі є те, що ця тема формально не перебуває серед пріоритетів національної безпеки США. Проте аналіз офіційних документів свідчить про проведення в політичних та експертних колах країни серйозної роботи з підготовки та виокремлення найважливіших напрямів діяльності в Арктичному регіоні. В американського уряду немає чіткої позиції. Є лише загальні місця про необхідність роботи в правовому полі, багатостороннє партнерство, турбота про довкілля. Потенційним козиром США в боротьбі за Арктику може бути політика невизначеності. Справа в тому, що на сьогоднішній момент США залишаються єдиною країною в світі, що висуває свої претензії в арктичному регіоні і при цьому досі не підписала Конвенцію ООН з морського права [5].

Країна, приєднавшись до Конвенції ООН з морського права 1982 р., зобов'язана доводити свої претензії на арктичний шельф. Відповідно до Конвенції, з доступом до Льодовитого океану приарктичні держави можуть оголошувати 200-мильну смугу вздовж їх узбережжя своєю винятковою економічною зоною. Вона може бути розширена ще на 150 миль, якщо країна доведе, що шельф є продовженням її материкової території [3].

Спираючись на положення Конвенції від 1982 р. та з огляду на терміни, визначені ООН, приарктичні держави активізували наукові дослідження в регіоні для обґрунтування належності підводних арктичних хребтів до власних володінь. Так, якщо російським науковцям вдасться обґрунтувати положення відносно належності хребта Ломоносова Російській Федерації, то ця країна зможе в перспективі ще на 150 миль приростити континентальний шельф, котрий тягнеться від Кольського півострова до Чукотки і згідно з попередніми прогнозами містить 15-20 млрд. тонн палива. Але слід зазначити, що обладнання для видобутку природних копалин на такій глибині перебуває ще в процесі розробки [2].

Активізація діяльності Російської Федерації в Арктиці пов'язана з певним геополітичним ослабленням позицій у світі, що зумовило потребу розширення діяльності в інших глобальних напрямках. У липні 2001 р. російський уряд схвалив проект Основ державної політики Російської Федерації в Арктиці, що охоплює проблеми економіки, екології, науки, військової безпеки та міжнародної співпраці. Російська Федерація виступає проти інтернаціоналізації Арктики, залучення універсальних організацій для розв'язання її проблем і дотримується позиції надання арктичним державам особливих прав у даному регіоні. Першочерговим завданням проголошено обґрунтувати, закріпити й оформити на міжнародному рівні зовнішній кордон континентального шельфу Російської Федерації в Арктиці. Так у грудні 2008 р. Радою Безпеки Російської Федерації була прийнята нова стратегія освоєння Арктики [7].

Особливий статус Арктики спричинив появу секторального принципу у визначенні кордонів полюсних володінь. Юридична база даної концепції була закладена низкою міжнародно-правових угод ще в XIX ст. Згідно з даним принципом, кожна приарктична держава володіє особливими правами у власному полярному секторі – трикутнику, основою якого є узбережжя держави, а сторонами – лінії, що проходять уздовж меридіанів [5].

Надто активно секторальний поділ Арктики підтримує Канада. Ця країна претендує на розширення свого шельфу за рахунок підводного хребта Ломоносова. Канада останнім часом активізувала дії в напрямку використання прилеглих арктичних володінь. З 2008 р. проводить в Арктиці регулярні навчання збройних сил, метою яких є захист суверенітету Канади на північних кордонах. Уряд країни стурбований тим, що Росія кожного року нарощує свій військовий потенціал в Арктиці, і готовий захищати свої інтереси зі зброєю в руках. Оттава встане на захист свого суверенітету в Арктиці, якщо в цьому буде необхідність.

Норвегія прагне до інтернаціоналізації арктичного простору і розв'язання регіональних проблем за допомогою спільних зусиль усіх приарктичних держав. Дана країна дотримується принципу мирного врегулювання спірних питань без участі третіх країн. Договір підписаний між Королівством Норвегія та РФ 2010-2011 рр. включає в себе положення щодо співробітництва в даному регіоні в умовах реального геополітичного поділу, взаємовигідної співпраці та поступового формування так званої арктичної солідарності [6, с. 9].

У свою чергу Данія подвоює свої територіальні претензії в Арктиці. У найближчому майбутньому королівство збирається заявити ООН про свої виключні права на 400 тисяч квадратних кілометрів морського дна навколо Північного полюса. Це вдвічі більше, ніж раніше, крім

того, територіальні претензії поширюються на сферу інтересів Канади. Вимоги обумовлені тим, що Канада порушила попередню угоду з Данією про майбутню демаркацію арктичних територій [1, с. 9].

Такі арктичні держави, як Швеція, Фінляндія та Ісландія не підтримують секторального поділу Арктики. Вони дотримуються позицій, згідно з якими на арктичні води повинні поширюватися загальні принципи відкритого моря. Позиція вищезазначених держав зумовлена тим, що секторальний підхід ставить їх у нерівноправні позиції порівняно з приарктичними державами та зводить до мінімуму їхні претензії на арктичні території [2].

Китай знаходиться в Північній півкулі, тому для нього мають велике значення стратегічні інтереси в арктичному регіоні – вони пов'язані зі стійким економічним розвитком та національною безпекою Китаю. Китайські амбіції в Арктиці також стимулює те, що формально з міжнародно-правової точки зору Арктика нікому не належить. І це незважаючи на прийняття Конвенції ООН 1982 р., яка здебільшого заплутала ситуацію з правовим регулюванням в Арктиці. Тим не менш, на міжнародному рівні питання про розділ Арктики так і не вирішено, чим і користується Китай, який намагається довести, що ніхто не має виключних прав на освоєння даного регіону.

Зазначимо, що Арктична рада погодилась у травні 2013 р. визнати Китай в якості спостерігача в арктичному регіоні. В даний час Китай бере активну участь у полярних дослідженнях. Також КНР поступово стає одним з найбільших гірничодобувних інвесторів у Гренландії, крім того, з Ісландією країна має намір погодити договір про вільну торгівлю. Таким чином, Китай застосовує різні підходи. З одного боку, країна домагається вигод, активно працюючи з «малими» країнами. З іншого боку, ця країна не проти скористатися протиріччями між рештою великих держав [4].

Зовнішня політика держав Європейського Союзу стосовно Арктики відображає, насамперед, їхні економічні інтереси. Такі країни, як Великобританія, Франція, Німеччина, Польща, Фінляндія та Швеція не мають можливості брати участь у прямому територіальному розподілі Арктики, але мають намір активно включитися у процес освоєння природних ресурсів регіону. Дана позиція всебічно підтримується і великими європейськими компаніями, зайнятими в сфері видобутку та переробки вуглеводнів, які мають свої потужності та інфраструктуру на Півночі Європи [8, с. 40].

Можна очікувати, що спільне державне і приватне лобіювання інтересів з боку Європи буде носити агресивний характер і спиратися як на офіційні (дипломатичні, економічні) механізми, так і на неофіційні (екологічні, міжнародні громадські) інститути впливу на обстановку в

Арктиці. Пріоритетним партнером в освоєнні арктичних багатств європейські країни будуть розглядати ту державу, яка отримає найбільш великі території, і, відповідно, матиме найміцніші геополітичні та економічні позиції в регіоні.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз позицій зацікавлених сторін дає уявлення про основні напрямки зовнішньої політики зарубіжних країн в Арктиці, демонструє їх наміри і дозволяє розкрити інструменти забезпечення національних інтересів у даному регіоні. Застосування цих інструментів буде тісно пов'язано з питаннями правового механізму регулювання відносин на суперечливих територіях арктичного простору.

На сьогодні не існує єдиного чіткого принципу розподілу територій Арктики і це становить потенційну загрозу миру в регіоні. Невпинно зростає інтерес до природних багатств та конкуренція за транспортні шляхи.

На сьогоднішній день вже неминуче ускладнення процесу геополітичної конкуренції між провідними країнами світу в Арктиці, тому небезпека зіткнення національних інтересів арктичних держав у даному регіоні є реальністю. Задля мирного вирішення даних питань світові лідери повинні домовитися про те, як запобігти новим конфліктам в Арктиці та розв'язати ряд правових аспектів щодо розподілу арктичного простору з використанням стратегії взаємовигідного співробітництва.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Баранник А. Арктика как важный геостратегический регион столкновения национальных интересов ведущих зарубежных стран [Текст] / А. Баранник, И. Вознюк // Зарубежное военное обозрение. – 2009. – № 1. – С. 3-11.
2. Валігурська Ю.І. Конфліктність довкола Арктики: загальна характеристика проблеми [Електронний ресурс] / Ю.І. Валігурська. – Режим доступу: <http://www.kymu.edu.ua/vmv/v/09/07.htm>
3. Гончар М. Арктика: холодная война во льдах [Электронный ресурс] / М. Гончар // Зеркало недели. Украина. – Режим доступа: <http://gazeta.zn.ua/international/arktika-holodnaya-voyna-vo-ldah.html>
4. КНР бачить в Арктиці серйозну енергетичну підмогу для національної економіки, РФ занепокоєна [Електронний ресурс] // Зеркало недели. Украина. – Режим доступа: <http://dt.ua/POLITICS/krn-bachit-v-arktici-seryoznu-energetichn-pidmogu-dlya-nacionalnoyi-ekonomiki-rf-zanepokoiena-145379.html>
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 10.12.1982 [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_057
6. Лукин Ю.Ф. Арктическая солидарность [Текст] / Ю.Ф. Лукин // Вестник Поморского университета. Сер. Гуманит. и соц. науки. – 2010. – № 4. – С. 7-14.
7. Лукин Ю.Ф. Российская Арктика в изменяющемся мире [Электронный ресурс] / Ю.Ф. Лукин. – Архангельск, 2012. – Режим доступа: <http://narfu.ru/aan/>
8. Подоплекин А.О. Арктика как объект геополитических интересов неарктических государств [Текст] / А.О. Подоплекин // Вестник Северного (Арктического) федерального университета. Сер. Гуманит. и соц. науки. – 2011. – № 2. – С. 40-45.
9. Порох А.Н. Современная ситуация в Арктике и на Каспии: сравнительный анализ и перспективы сотрудничества в решении глобальных проблем [Текст] / А.Н. Порох, Л.М. Решетникова // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. – Тамбов: Грамота, 2012. – № 10, ч.1. – С. 142-153.
10. DW о богатстве недр Арктики и тайнах борьбы за нее России, Канады, США [Электронный ресурс] // Биржевой лидер. – Режим доступа: <http://www.profi-forex.org/novosti-rossii/entry1008165005.html>

Стаття надійшла до редакції 13.12.2014

REFERENCES:

1. Barannyk A., Voznyuk Y. Arktyka kak vazhnyiy geostrategicheskyy region stolknoveniya nacionalnuh interesov vedushykh zarubezhn stran (The Arctic as an important geostrategic region of clashes of the national interests of the leading foreign countries) // *Zarubezhnoe voennoe obozrenie*, 2009, no1, pp.3-11.
2. Valigurska Ju. I. Konfliktnist dovkola Arktyky: zagalna harakterystyka problem (Conflict around the Arctic: general description of the problem). Regime to access: <http://www.kymu.edu.ua/vmv/v/09/07.htm>.
3. Gonchar M. Arktyka: holodnaja vojna vo ldah (Arctic: the Cold War in the ice) // *Zerkalo Nedeli.Ukraina*. Regime to access: <http://gazeta.zn.ua/international/arktika-holodnaya-voyna-vo-ldah-.html>
4. KNR bachyt v Arktyci serioznu energetychnu pidmogu dlja nacionalnoi ekonomiky, RF zanepokoena (China sees the Arctic as the major energy aid to the national economy, Russia is concerned) // *Zerkalo Nedeli.Ukraina*. Regime to access: http://dt.ua/POLITICS/krn-bachit-v-arktici-seryoznu-energetichn-pidmogu-dlya-nacionalnoyi-ekonomiki-rf-zanepokoyena-145379_.html.
5. Konvencia Organizcii Obednanyh Nacij z morskogo prava OON; Konvencia Mizhnarodnyj document vid 10.12.1982. (The United Nations Convention on Law of the Sea of the United Nations; Convention the International Document 10/12/1982). Regime to access: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_057.
6. Lukin Ju. F. Arkticheskaja solidarnost (The Arctic solidarity) // *Vestnik Pomorskogo Universiteta. Serija: Gumanitatnye i socialnye nauki*, 2010, no 4, pp. 7-14.
7. Lukin Ju. F. Rosiiskaja Arktika v izmenjajuchemsja mire (Russian Arctic in a changing world). – Arhangelsk, 2012. Regime to access: <http://narfu.ru/aan/>.

8. Podoplekin A.O. Arktika kak obekt geopoliticheskikh interesov nearkticheskikh gosydarst (The Arctic as an object of geopolitical interests of non-Arctic states) // *Vestnik Severnogo (Arkticheskogo) federalnogo universiteta. Seriya: Gumanitarnye i socialnye nauki*, 2011, no 2, pp. 40-45.
9. Poroh A.N., Reshetnikova L.M. Sovremennaja situacija v Arktike i na Kaspii: sravnitelnyi analiz i perspektivy sotrudnichestva v reshenii globalnyh problem (The current situation in the Arctic and in the Caspian Sea: comparative analysis and prospects for cooperation on global issues) // *Istoricheskie, filosofskie, politicheskie i juridicheskie nauki, kulturologija i iskusstvovedenie. Tambov: Gramota*, 2012, no 10, Ch.1, pp. 142-153.
10. DW o bogatstve neдр Arktiki i tainah borby za nee Rossii, Kanady, CSHA (DW about the mineral wealth of the Arctic and the secrets of her struggle for Russia, Canada, USA // *Birzhevyy lider*. Regime to access: <http://www.profi-forex.org/novosti-rossii/entry1008165005.html>.

Яшна Наталія Олександрівна – аспірант
Дніпропетровський національний університет імені Олеса Гончара
Адреса: 49010, м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 72
E-mail: Nata.dnepr@mail.ru

Yashna Nataliya Oleksandrivna – postgraduate
The Oles Honchar Dnepropetrovsk national university
Address: 72, Gagarin Avenue, Dnipropetrovsk, 49010
E-mail: Nata.dnepr@mail.ru